

*I.V. Горихова,
викладач
(Академія адвокатури України)*

Методика перекладацької діяльності студентів Академії адвокатури України

Ключові слова: *перекладацька діяльність, рекламна лексика, офіційно-ділова документація, термінологічна лексика.*

Щоб навчитись майстерності перекладу загальнополітичних та офіційно-ділових текстів з англійської мови на українську, важливо враховувати загальну структуру перекладацької діяльності, знати ті рівні та підрівні, на яких відбувається реалізація перекладацького процесу, а також знати, якою мірою впливають на переклад жанрові особливості тексту. Одним словом, чітка уява про саму діяльність в галузі перекладу, творчих можливостях і обмеженнях, безумовно, дає більш ефективні результати, ніж, припустимо, опора на інтуїцію.

Аналіз перекладу як професійної діяльності показує, що перекладацька діяльність репрезентується рядом дій і операцій. Ці рівні і підрівні перекладацької діяльності можна подати у такому вигляді.

1. Перший рівень дій перекладача: впізнання слів і загальної структури тексту.

2. Другий рівень дій перекладача: досягнення поглибленого розуміння тексту.

Підрівні: а) розуміння слів, словосполучень або груп слів, пов'язаних за смыслом; б) розуміння речення як одиниці тексту; в) розуміння понадфразових одиниць; г) розуміння тексту в цілому.

3. Третій рівень дій перекладача: еквівалентна передача сприйнятості смислової і стилістичної інформації оригіналу

за допомогою засобів іншої мови (мови перекладу).

4. Четвертий рівень дій перекладача: заключна (узагальнююча) оцінка виконаного перекладу з опорою на загальний понятійний апарат.

Тепер коротко розглянемо діяльність перекладача з точки зору викладеної концепції.

1) Впізнання слів і загальної структури тексту.

Діяльність перекладача починається з впізнання і сприйняття слів і загальної структури тексту оригіналу. В рамках загального перекладацького процесу на першому рівні відбувається визначення первинних смислових зв'язків у тексті. Розуміння смислу залежить від ряду факторів: від рівня володіння іноземною мовою, від знання жанрових особливостей матеріалу, який перекладається, від насиченості тексту термінологією, реаліями чи образними одиницями. Чим менше стандартний текст оригіналу в мовно-композиційному плані, тим важче його розуміти і перекладати на іншу мову.

2) Поглиблене розуміння тексту.

Другим важливим фактором в творчості перекладача виступає фактор повного розуміння тексту. Первинне прочитання оригіналу, наприклад, газетної чи журнальної статті, може не дати вичерпного

розуміння. Ось чому необхідно виділити два рівні розуміння у студента-перекладача: рівень загального розуміння і рівень поглибленого (критичного) розуміння. До рівня загального розуміння іншомовного повідомлення, наприклад, політичного тексту, можна віднести той рівень розуміння тексту, якого повністю достатньо для мети читання, тобто для ознайомлення із змістом тексту, але недостатньо для мети власне перекладацького акту. Перекладачу не досить зрозуміти текст “в цілому”. Його розуміння повинно бути більш чітким, більш конкретним, більш вичерпним, оскільки воно зорієнтоване на вирішення особливих перекладацько-комунікативних завдань.

Розуміння, зорієнтоване на переклад, досягається не відразу. До нього приходять через осмислення матеріалу, а в самому процесі осмислення першим ланцюгом є аналіз тексту. В результаті аналізу встановлюються відповідні смислові зв'язки і взаємовідносини не тільки між одиницями оригіналу, а й між одиницями тексту перекладу, а також виявляється підтекст. Осмисленню підлягає і зміст тексту, і функціонально-стилістичні елементи як на іноземній, так і на рідній мовах. Аналізуючи текст, перекладач співставляє його окремі моменти з більш широким колом явищ, що в свою чергу дозволяє глибше зрозуміти суть взаємовідносин між окремими елементами тексту і тим самим поглибити своє розуміння, побачити смисл подій на більш широкому фоні.

Вичерпний аналіз тексту перекладачем в процесі перекладу не тільки допомагає йому краще зрозуміти текст, але й повніше оцінити його мовні і стилістичні особливості.

3) Еквівалентна передача сприйнятої смислової і стилістичної інформації за допомогою засобів іншої мови.

Третій рівень діяльності перекладача пов'язаний з різними діями і операціями, направленими на еквівалентне відтворення зрозумілого. Тільки еквівалентна передача інформації оригінала може задовільнити перекладача-професіонала. Звідси в

учбовому плані виникає величезний комплекс науково-методичних і практичних проблем: студентам потрібно конкретно знати, що слід розуміти під еквівалентною передачею змісту тексту, його функціонально-стилістичних особливостей, чому не кожна передача змісту іншомовного тексту на рідну мову є еквівалентною, які фактори сприяють розвитку перекладацької майстерності, що призводить до помилок в перекладі, в чому полягає роль функціональних особливостей тексту і таке інше. Таким чином, третій рівень — це рівень дій по передачі інформації оригіналу на іншу мову.

В процесі перекладу механізм пошуку та відбору лексичних засобів і найважливішим, оскільки саме на даному (третьому) рівні студенту-перекладачеві доводиться не тільки використовувати весь свій інформаційний запас і фонові знання, але й враховувати роль емоційно забарвлених елементів, прагматичних завдань перекладу і т.д.

Часто об'єм значень однієї одиниці в англійській мові відповідає значенням ряду одиниць української мови. Так, слово *review* має не тільки основне значення “огляд”, але й ряд інших: перегляд, перевірка, рецензія; періодичне видання; парад, огляд; перегляд (справи в суді). На основі контексту студент-перекладач підбирає потрібну йому одиницю на українській мові. Значно частіше студент-перекладач загальнополітичних і офіційно-ділових матеріалів зустрічається з випадками, коли значення слів зареєстрованих в словниках, співпадають з одиницями української мови, але не в повному обсязі. В таких випадках перекладач приймає “контекстуальні рішення”.

Під час підбору в процесі перекладу лексичних засобів мови перекладачеві потрібно мати на увазі фактор відповідності перекладу мовним нормам мови перекладу. Тут порушення неприпустимі.

Подолання граматичних труднощів перекладу також важливе на цьому рівні. В тих випадках, коли структура англійського речення близька до структури українського речення можуть використовуватись паралельні конструкції. Якщо ж таких можли-

востей немає, студент-перекладач вдається до синтетичних трансформацій.

4) Заключна (узагальнююча) оцінка виконаного перекладу в рамках більш широкого контексту з опорою на загальний понятійний апарат.

Четвертий рівень діяльності студента-перекладача — завершувально-оцінюючий. На цьому рівні відбувається завершувальне осмислення і оцінка перекладу в рамках більш широкого контексту. Творче володіння цим рівнем дій дозволяє перекладачеві скоректувати окремі неточності, котрі мали місце в процесі перекладу на попередніх рівнях.

Досягнення перекладачем практичного розуміння суспільно-політичного тексту під час перекладацько-аналітичної діяльності, поділ тексту на певні смислові частини, вичленення одиниць перекладу — все це дозволяє досягти точності і виразності в перекладі. Для перекладу суспільно-політичних текстів це положення особливо важливе.

Під час перекладу газетних текстів зустрічається ряд труднощів як мовного (звичайно термінологічного або стилістичного), так і екстралінгвістичного характеру, без подолання яких неможливо досягти адекватного перекладу матеріалів даного жанру.

Однією з найважливіших особливостей мови газетних текстів є, з одного боку, стандартизація мовних засобів, котрі використовуються в газеті, а з іншого — їх експресивність, призначення котрої — спеціально привертати увагу читача до того чи іншого факту.

Призначення стандартних лексичних засобів — полегшувати сприйняття інформації і, тим самим, досягти певного комунікативного впливу на читача або перекладача.

Англо-американська преса насичена такого роду лексикою. В результаті змін умов життя часто з'являються неологізми, котрі швидко можна зустріти і в пресі. Поява неологізмів у газетних текстах ускладнює розуміння їх змісту. В деяких випадках значення таких слів можуть бути визначені

тільки із контексту, а в інших потрібно скористатись тлумачними словниками, словниками крилатих виразів і кліше.

Багато політичних фразеологізмів відтворюють існуючі реалії. Так, фраза “buck stops here” є девізом, і у вигляді лозунга стояла на письмовому столі президента США Г. Трумена. Зміст її полягає в тому, що всі найважливіші рішення приймаються тут. Пізніше цю фразу підхопив президент Дж. Картер, який також мав цей надпис-лозунг на письмовому столі.

Західна преса насичена лексикою, яка відображає місцеві реалії, наприклад, махінації в ході передвиборчих компаній: *smear tactics* — тактика очернення (своїх політичних супротивників); *character assassination* — зруйнування доброго імені або репутації (шляхом публічних інсинуацій по відношенню до політичного супротивника); *mudslinging* — обливання болотом, *ballot-box stuffing* — підтасовка результатів виборів; *patronage politics* — роздавання “тепленьких місць” за фінансові послуги; *political conditioning* — політична “обробка”; *brain-washing* — “промивання мозку”, ідеологічна обробка; (яка здійснюється за допомогою *new analysts* або, останнім часом, *think tanks* “мозкових трестів”); *opinion polls analysis* — аналіз результатів опитування громадської думки: *pews media campaign* — висвітлення питання засобами масової інформації під певним кутом зору; *political advertising* — політична реклама; *TV cosmetics strategy* — стратегія прикрасення фактів по телебаченню; *prime time access rule* — правило надання кращого телечасу.

Образними і експресивними є широко відомі вирази *hot-potato issue* — злободенне питання; *shirt-sleeve philosophy* — доморощена філософія; *flaming optimism* — життєстверджуючий пафос; *wild-cat striking* — стихійна забастовка; *backroom deals* — закулісні угоди; *to beat the air* — займатись марною справою; *dragged-out talks* — зтяжні переговори; *kite-flying* — зондування справи; *hard-core voters* — виборці, які неодмінно голосують за одну і ту ж партію; *floater* — виборець, який неза-

конно голосував кілька разів (буквально “летун”); *capsule review* — короткий огляд новин; *credibility gap* — криза довіри. Слово *blood bath* слід перекладати кровопролиття, тобто узагальнено. Образний вираз *New Deal* не має жодного відношення до якихось угод, а означає новий курс. В цьому розумінні термін типу *new course* був би позбавлений образності і не мав би історичного підтексту.

Не знаючи образного компонента слова або виразу, його важко зрозуміти і перекласти. Так, наприклад, *moonlighting* це не “світло місяця” і не “місячне освітлення”, а в газетному тексті “ліві заробітки”. Звичайним виразом, позбавленим образності, було б “*doing extra work for extra pay*” або навіть, в окремих ситуаціях, “*under-the-counter earnings*”. Але особливості газетної мови такі, що саме *moonlighting* вживається найчастіше.

Хотілося б зупинитись на рекламній лексичі. Окремі образні слова і вирази проникають в політичну мову з реклами. Наприклад, широко відомий вираз *to sell an idea* і який буквально означає “продати ідею”, насправді повинен перекладатись “переконати в привабливості чогось”. Звідси *selling a candidate* — це рекламування кандидата, а не “продаж кандидата”.

Коли політичний діяч говорить: *That's my jaiece of action*, він має на увазі: Це мій вклад. Однак вираз *get your piece of the action* спочатку означав “зробіть вигідну покупку”, тобто взято з рекламної мови.

До офіційно-ділової документації належать декларації, конвенції, угоди, резолюції і резюме. Документи такого типу відрізняються, по-перше, логічністю і офіційністю тону викладу, деякою урочистістю стилю. По-друге, вони, як правило, носять регламентаційно-правовий характер, оскільки в них викладаються певні політико-правові установки. Звідси і їх певні композиційні особливості і структура, їх синтаксис.

Документи такого виду постійно вивчаються експертами, цитуються в друкованих працях і наукових дослідженнях і мають частково юридичний характер. Тому під час їх перекладу слід приділити

підвищену увагу як стилю, так і термінології текстів даного виду. Термінологія цих документів характеризується значною стандартністю, стереотипністю. Не знаючи її, студент-перекладач не зможе досягти адекватного офіційного перекладу текстів відповідних документів. Так, зовсім не байдуже, чи ми перекладемо “*nuclear weapon States*” — “держави, котрі мають на своєму озброєнні ядерну зброю” чи “держави, котрі володіють ядерною зброєю”, *general and complete disarmament* — “загальне і повне роззброєння” чи “всезагальне і повне роззброєння”. Отримавши офіційне закріплення в багатьох випущених в світ документах, а також в спеціальних словниках і глосаріях, терміни і термінологічні звороти в незмінному вигляді переходять з тексту в текст. Спроба перекладача з тієї чи іншої причини відійти від термінології для документів даного виду може невиправдано посилити роль особистої інтерпретації, створити ілюзію зміни позиції держави, привести матеріал до дисонансу з існуючими формулюваннями з того чи іншого питання.

В термінології офіційно-ділових документів закріплена відповідна соціально-політична значимість такої термінології.

З іншого боку, перекладач не повинен боятися пропонувати нове, якщо цього потребує контекст, задум документа. Студент-перекладач в такому випадку повинен усвідомлювати, що він створює новий документ, в якому можуть відобразитись нові відтінки думки і можуть бути запропоновані нові нюанси політичної позиції з того чи іншого питання. Звідси і новизна окремих офіційно-ділових формулювань.

Розглянемо як приклад переклад документа (декларації), витриманого в урочистому стилі.

Declaration on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination.

Декларація ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації.

The General Assembly, considering that the Charter of the United Nations is based on the principles of the dignity and equality of all human beings and seeks, among other basic

objectives to achieve international cooperation in promoting and encouraging respect for human rights and fundamental freedoms for all without distinction as to race, sex, language or religion. Considering that the Universal Declaration of Human Rights proclaims that all human beings are born free and equal in dignity and rights and that everyone is entitled to all the rights and freedoms set out in the Declaration, without distinction of any kind in particular as to race, colour or national origin.

Генеральна Асамблея, беручи до уваги, що Статут Організації Об'єднаних Націй заснований на принципі рівності і гідності всіх людей і, крім інших основних цілей, направлений на досягнення міжнародного співробітництва шляхом розвитку і сприяння поваги до прав людини і основних свобод для всіх безвідносно до раси, статі, мови чи релігії. Беручи до уваги, що Всезагальна декларація прав людини проголошує, що всі люди народжуються вільними і рівними в гідності і правах і, що кожна Людина повинна володіти всіма правами і всіма свободами, проголошеними в Декларації, без жодної різниці, зокрема по відношенню до раси, кольору шкіри чи національного походження.

У цьому уривку декларації, як ми бачимо, в ролі офіційної лексики фігурує наступна: *principles of dignity and equality, basic objectives, international cooperation, respect for human rights, fundamental freedoms* і т.д. Таким чином, використовується лексика, для якої в словниках, як правило, можна знайти вже встановлені відповідності чи еквіваленти.

Звичайно, що в кожному конкретному випадку вибір того чи іншого варіанту буде залежати від контексту. Так, тексти резолюції звичайно починаються з преамбули, початок якої, як правило, виражений дієприкметником *I*. Враховуючи вимушену повторюваність фраз і їх перекладів, можна скласти список і таких початків, котрі щоразу, незалежно від контексту, будуть мати один еквівалент у мові перекладу. Ось деякі приклади: *having taken cognizance* — взявши до уваги, *concluding* — прийшовши до висновку, *having discussed* — обговоривши,

condemning — засуджуючи, *having examined* — розглянувши, *hoping* — сподіваючись, *underlining* — підкреслюючи, *striving* — намагаючись.

В тих випадках, коли в англійській мові зустрічаються синоніми, їх переклад, як правило, має кілька різновидів. Наприклад: *noting* — беручи до уваги, *taking note* — відмічаючи, що (той факт ...).

Іноколи ряд англійських слів або фраз-синонімів можуть співвідноситись тільки з одним варіантом в українській мові: *bearing in mind/having in mind/keeping in mind* — беручи до уваги або, навпаки, одній англійській лексичній одиниці відповідає кілька українських. Відбір з цього ряду буде визначений контекстом. Наприклад: *affirming* — заявляючи, стверджуючи, підтверджуючи (документи, рішення і т.п.); заявляючи про те, що; підтримуючи; *bearing in mind* — враховуючи, беручи до уваги, маючи на увазі, пам'ятаючи про те, що; *commending* — віддаючи належне, визнаючи (заслуги, значення), високо цінуючи, даючи високу оцінку, високо оцінюючи, вітаючи, схвалюючи, пропонуючи увазі.

Наявність тих чи інших обставин способу дії, які передують початку, як правило, вимагають іншого стереотипу. Так, *believing* звичайно відповідає українському “вважаючи, що”. Але, якщо перед “*believing*” (або іншими “дієсловами-початками”) стоїть якась обставина, то переклад може бути дещо іншим. Наприклад: *firmly believing* — будучи твердо переконаним; *concerned* — будучи стурбованим; *deeply concerned* — відчуваючи глибоку стурбованість; *appealing* — закликаючи; *strongly appealing* — звертаючись з настійливим закликком. Переклад на українську мову також вимагає дотримання прийнятого в українській мові співвідношення слів. Порівняйте: *expressing its profound concern* — висловлюючи глибоку стурбованість; *expressing its deep disappointment* — висловлюючи глибоке розчарування. В ролі регулярних відповідностей в обох мовах є назви політичних органів. Наприклад: *All-European Conference on Security and Cooperation* — Загальноєвропейська нарада

з безпеки і співробітництва, *Atomic Energy Commission* — Комісія з атомної енергії, *Conference of the Committee on Disarmament* — нарада Комітету з роззброєння.

Іншу категорію регулярних відповідей утворює термінологічна лексика у вигляді скорочень. В такому випадку скорочення є своєрідним умовним кодом.

Наприклад: *CTB Treaty-comprehensive test ban treaty* — Договір про загальну заборону випробовувань, *ABM (anti-ballistic missile) system* — система ПРО (протиракетної оборони), *A bomb* — атомна бомба, *SALT talks* — переговори СОЛТ (або переговори про ОСО), *cdp (comprehensive disarmament plan)* — план всеоб'ємного роззброєння.

Список літератури:

1. Англо-русский экономический словарь. — М., 1976.
2. Бурмистрова Н., Котляр В. Английский язык для эффективного менеджмента. — М.: Технологическая школа бизнеса, 1994. — 264 с.
3. Gordon E.M., Krylova I.P. The English Verbals. — М.: Международные отношения, 1973. — 215 с.
4. The Issues in English Philology (Study Manual): For advanced students and for teachers of English. — Irkutsk, 1998. — 140 p.
5. Longman Dictionary of Contemporary English. — М., 1992.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена анализу особенностей перевода газетных текстов, официально-деловой документации (деклараций, конвенций, договоров, резолюций и т. д.), исследованию умений и мастерства переводчика достичь точности перевода, эквивалентной передачи смысловой и стилистической информации, осмысления и оценки перевода в рамках более широкого контекста.

SUMMARY

This article is devoted to the peculiarities of texts translation (analysis of press, declarations, conventions, agreements, resolutions), investigation of translators' skills to transfer the context and stylistic information equivalently.

*Рекомендовано кафедрой
іноземних мов та перекладу*

Подано 16.02.07